ڕەخنەشیکارییەکی هاوچەرخانەی ئەزموونی شیعریی نەزەند بەگیخانی

فازیل شەوڕۆ
(دوبلن - ئیرلەند)

(٢ - ٢)

٢) خۆشەویستی دایک و دایکی خۆشەویست:
The Mother’s love and the Beloved Mother
فەزای خۆشەویستی دایک پانتاییەکی چوار ڕەهەندی هەیە:

*** ڕەهەندی مێژوویی:** زۆر پێش هاتنەخوارەوەی کتێبە ئاسمانییەکان و سەرهەڵدانی چاخی یەکتاپەرستی (خودا)، دایک پەرستی لە زۆر کۆمەڵگاکاندا باو بووە، ئەمڕۆ نزیکەی (١٠٠) لە پەیکەری دایکە - خوداکان، لە موزەکانی جیهاندا نمایش کراون، جا تا ئێستا، تقووسی ئەو خۆشەویستییە، بە شێوەی ڕێزگرتن و خزمەتکردنی ئەو کائینە ڕوحسووکەڵەیە بۆ ئێمەمانان ماوەتەوە، ئەوەی لێرەدا ئاماژەی پێ دەدرێ درێژەپێدەری ئەو خۆشەویستییە بەردەوام و نەپچڕاوەیە.

*** ڕەهەندی جوگرافیایی:** هەرچەندە ماڵ و گۆڕستان، وەک دوو مەنزڵی دایک، پێگەیەکی جوگرافیایی زۆر سنووردار و قەوارە بچووکیان هەیە، بەڵام مەودا ڕاستییەکەی بوون و ماهییەتی دایک، هەموو ئەو شوێنانەیە کە تۆ لەوێ مەوجوودی. ئەو خۆشەویستییەی ئێرە، لە دڵی بەگیخانیدا لەسەر زەوی کوژانەوەی نییە، یان ئاسمان، یان دەریا بێ، لە هەر شوێنێ ئەو لەوێ بێ، دایکیشی لەوێیە.

*** ڕەهەندی بایەلۆژی:** دوای بڕینی ناوکی کۆرپەڵە، پێوەندی بایەلۆژی و جەستەیی لە (جینات) و (کرۆمۆسۆمات) و پێکچوونەکانی شکڵ و شێوە و ڕوخسار و جووڵە، لە نێوان دایک و منداڵەکەیدا هەر بەردەوامە و ڕەنگبێ بپەڕنەوە بۆ چەندان پشت لە نەوەکانیان، کەواتە ئاساییە لە ئاوێنەی چاوی بەگیخانیدا، خۆشەویستی دایک بە ڕەوانی بخوێنینەوە.

*** ڕەهەندی ڕوحی:** ڕەنگبێ ئەوەیان بۆ بەگیخانی، گۆشە هەرە چڕوپڕ و خەستوخۆڵەکەی خۆشەویستی دایک بێ. چۆن؟ ئەو کائینە ڕوحسووکەی بە نازناوی (دایک) بانگی دەکەین، لە دید و ڕوحی بەگیخانیدا، کائینێکی ئاسمانی، پەریزادەیی، موعەزەب، غەدرلێکراو، مەحروومکراو، گۆشەگیرکراو، سووتێنراو بە چزیی سێ جەرگسووتان...تاد. کائینێکە تازە بەمەرگی خودی شاعیر، ناوی بزر نابێ، چونکە شیعرەکانی نەمرییان بەو بەخشیوە.

لە تێکستەشیعری (دیاری)دا، کە ناوونیشانەکەشی کلیلی کردنەوەی قاسەی دەقەکەیە، شاعیر دەبێتە نیگارکێشێکی وشە ڕەنگاڵ، دەبێتە بیکاسۆی شیعر و جوانترین دەقی خۆشەویستی دایکمان بۆ دەنووسێتەوە. دایکێک لەسەر زەوی و لە ژێرزەمین هەر زیندوو. ئەو

نەزەند بەگیخانی

(تاووسە شینەی) ئەو خەیاڵی دەکات، سریالیزمێکی واقیعبینانەیە، بۆ ئەو پەیامگرەی وێنەشیعرییەکە باش بخوێنێتەوە، دەبێ ئاوێنەبەندی ژیانی بەگیخانی بینیبێ. دوور لەو ئاوێنەیە دەقەشیعرەکە زۆر ڕەنگی کاڵ دەبێتەوە. ئەڵقەی زنجیرەکانی وێنەکە (شاعیر و کۆرپە و دایکە) سێگۆشەیەکی سێ عەشقی (کچ و منداڵ و دایکە). بەگیخانی بۆخۆی شایەتی دەدا و دەڵێ: "مەرگی عەشقیش بە هەمان ئەندازە کوشندەیە. کاتێک لە ژیاندایین و جوانییەکیان لە ناوماندا دەکوژرێن، ژیان دەبێتە بیابانێکی زەرد و مرۆڤەکانیش تەنیا تەنێک و لەشەبەنگدا دەجووڵێنەوە."(١٧)

کەواتە مانەوە و جووڵانەوە و بەردەوامی ژیانی ئەم شاعیرە بەندە بە مانەوە و جووڵانەوە و بەردەوامی ژیانی (دایکە خۆشەویستەکەی) جا با لە ڕێی شیعرەکانیشییەوە بێ.

بڕوانە چۆن دەقنووس کایەکانی بیرۆکەی ئەم وێنە شیعرەی بەرجەستەکردووە:

خۆشەویستی دوای مەرگ ← باڵندەیەکی ئەفسانەیی ←
تاووسێکی شین ← هێڵی ئیلاهی (فۆرمێکی کامیل) ←
پەیکەرێکی بڕۆنزی ← یاری بۆ کۆرپە ← ناو تابووتییەک
← دنیای ژێرزەمین

ئەمەیش بەشێکە لە دەقەکە:

(دوا دیاری)
خۆشەویستی دوای مەرگ
دەشێ لەشێوەی باڵندەیەکی ئەفسانەییدا بەرجەستە بێ
تاوسێکی شین
ڕەنگڕێژ بە هێڵی ئیلاهی
وەک (فۆرمێکی کامل)
تۆ پەیکەرێکی بڕۆنزی لێ دەخولقێنی
دەیکەیتە یاری بۆ کۆرپەکەت
وەک دیاری دەیخەیتە ناو تابووتێکەوە و
پێی دەڵێی
ئەمە بۆ یاریکردن نییە
بەڵکو بۆ نەجاتبوونە
تۆ دوعا دەکەی
لەو دنیا
کۆرپەکەت بیکاتە بەخشیش
بۆ پاسەوانانی سەرسنوور
بە ئومێدی پەڕینەوەیەکی سەلامەت
بۆ دنیای ژێرزەمین. (١٨)

٣) ڕەنگدانەوی سەردەمی منداڵی لەسەردەمی دایکایەتیدا:

The Reflection of the Childhood in the Motherhood

ئەمڕۆ ڕەفەی کتێبخانەکان بە سەدان کتێب، بەو ناوونیشانەی سەرەوە چەماونەتەوە. هەمووان، لە پەروەردەکار و دەروونناس و پزیشک...تاد. قسەی خۆیان لەمەڕ کاردانەوەی سەردەمی منداڵی کردووە، تا ئەو ڕادەیەی دەگوترێ، گەورەکان، منداڵی بە تەمەنن و ڕەفتار و کرداریان هەر ئەوانەی سەردەمی منداڵین.

دوکتۆر (لۆرا ئارنیس فیورستێن Laura Arens Fuerstein) لە کتێبی (دایکی من، ئاوێنەی من)دا دەنووسێ: " لەو چرکەساتەی کە دێ دایکە وێنە لە زەینماندا چەکەرە بکات، خودوێنەش چەکەرە دەکات. ئەو دوو وێنەیە هێندە ئاوێتە و تێکەڵی یەکترین کە بە هیچ مەقەستێک لێک جودا ناکرێنەوە. تا وێنەکانی دایک زۆرتر و پانتایی جوگرافیاییان فراوانتر دەبێ، ئەوە تۆخی و خەستی و چڕی و پڕی وێنەکان لە هزر و زەینی منداڵەکەدا باشتر دەبریسکێنەوە. کاروان و ڕێڕەوی ئەو

دوو وێنەیە (دایکەوێنە و خـودوێنە) تادوای تەمـەنی منداڵیش دەبن لە تۆمـارکـردنی گـرتەی نوێ و تازەدا هەربەردەوام. بەهەڵەداچوون ئەوانەی وا تێدەگەن، دوای تەمـەنی منداڵی وێنەدایک لەبەر چاوان کاڵ دەبێـتەوە، نەخـێـر وانیـیـە، چونکە تا درەنگانێکی تەمـەنی هەرزەکـاری، وێنەی دایک بەبەردەوامی بەشـدارە لە دروست کردن و داهێنانی وێنەی خود، بۆیە ئاساییە لە تەمەنی چل، یان پەنجا ساڵیتدا، لە وێنە و هەڵوێست و ڕووداوی جیـاجیـای ژیانتدا، دەنگ و ڕەنگ و هاوار و پێکەنین و گـریان و جـووڵە و بۆن و تامی دایکت لە مێشکتدا دووبارە ببنەوە."(١٩)

ئەو گـوتەیەی دوکـتـۆر (فـیـورسـتـێن) ڕەنگدانەوەی خەستتری لە سەردەمی منداڵی نەزەند بەگیخانیدا هەیە، چونکە زانستییانە سەلمێنراوە، تا ڕووداوەکان ناخۆشتر و دژوارتر بن، پتر ناخ زامداردەکەن و زۆرتریش لە زەین و هزردا دەمـێـننەوە، بەڵام ئەو کـچـۆڵە چی هەبووە تا لە زەینیدا بمێنێتەوە، جگە لە یادگارییە دووکەڵاوییەکان و بۆن کـرووزاوییـەکـانی کـوڵـێـتـە تاریکەکەی باخی شاخی مشکە و خـانووە داتەپیـوەکەی گـەڕەکی (قـۆنگرێ) لە کوێیە. ئەو لە چوار پێنج ساڵییەوە باخچەوانی کردووە، هەر نەبێ دەسکە تەڕەتـیـزە و کـەوەر و سـڵـقی بە پەنجە ناسکەکـانی بەسـتـووە و بە دەنگە خـۆش و باریکەکـەشی چۆلەکـــە و تەیروتواری لە دانوولە و گــوڵـەبەڕۆژە و نانەهەنجـیـرە هەڵـخـراوەکـان دەرکـردووە. جـوانتـرین بووکەڵەی ئەو لەو دوو داڕوچکەیە دروست کرابوون، کە وەک خاچی مەسیح، بە داوە خەیاتە لێکی دەبەستن و بە پوولەکە و مۆری دەموچاوی لە سەر شووشەی (پیپسی و کـۆلا) بۆ دروست دەکردن. (حەمامۆکە)ی بەر هەیوانیش خـۆشـتـرین یاری و گـەمـەی ئەو بووە، کـەمـتـریش کـاتی دیلان و پەتـپەتێن و چاوشیلکانێی هەبووە. ئاخر مـاڵە باخـچـەوانێـک، هەر خـەبەری لەسـێـدارەدان و هەر بەڕێکردنی جەنازەی ئازیزان، قەدەر و نسیبی بێ، دەبێ چ بیـرەوەرییـەکی تاڵی لە ناخی ئەو کـچـەدا چاند بێ! جگە لە نووزانەوەی دایک و قـژڕنینەوە و ڕەشـپـۆشی و سەردانی گۆڕی ئازیزان!

دوکـتـۆر (لۆرا ئارنیس فـیـورسـتـێن) زۆر ئەکـادیمیـیـانە ڕۆڵی ئەو وێنە فـانتـازییانەی دایکمان بۆ ڕاڤـەدەکات و دەڵێ: "لە سـەرەتای تـەمـەنی منداڵیـدا، ئەقڵی بێـئـاگـا هۆشیارترە لە ئەقڵی بەئاگا. هەموو ئەو ڕەفتارانەی کە دایک دەینوێنێ لە خەندە و پێکەنین و گەمەکردن و گفت و لوتف، پڕن لە وێنەی فـانتـازی، تەنانەت تووڕەیی و هاوارەکـەی ئەو خـاڵی نیـیـە لەو تەرحـە وێنەیە. جـا زانستـیـیانە سەلمێنراوە کە وێنەی فانتازیایی باشتر و خێراتر و زووتر و زۆرتر لە ئەقڵی بێئاگاییدا دەمێننەوە، ئەوە کە منداڵەکە گەورە دەبێ و ئەقڵی بەئاگایی باشتر نەشونما و گـەشـەدەکـات، وێنەکـان لە هزر و هۆشی ئەودا دووبارە و سەدبارە دەبنەوە، ئەمە هۆکارێکی بنەڕەتییە کە وێنەی دایک پتـر لە وێنەی باوک لە بنیـادی خودوێنەی منداڵ ڕۆڵی هەیە"(٢٠)

دەقی (تارایەکی ڕەش)، وەک چەندان دەقـەشـیـعـری دیکەی بەگـیـخـانی، لە خـومخـانەی سـەردەمی منداڵی هەڵکێـشـراوە و بە خـۆرەتاوی پڕ حـەسـرەتی سـەردەمی هەرزەکـاری وشک کـراوەتەوە و دواتر بەسـەر سـەری (بووکی باڵابەرزی) شیعری ئەودا دراوە.

وشە و دەسـتـەواژەکـان، لێرەدا دەبێ شـیـتـەڵکاریی دەروونییان بۆ بکرێ، چەند گوناحە ئەو شاعیرە ژنە کە لە نێـــو وشـــەی ڕەشـــهـــەڵـگەڕاو و دەنگنووســـاو و ڕەنگپەڕیوەکانی سەردەمی منداڵی، ناخی خۆی شەرمنانە نمایش دەکات. ئەو تەمەنای تەرزە بیرەوەرییـەکی دیکەی دەکرد، بەڵام لە کوێ بێنێ، خۆ ڕابوردوو ناگۆڕێت!

دەروونناس دەکرێ، وا وشە و بڕگـەکانی دەقـەشیـعری (تارایەکی ڕەش)شیتەڵکار بکات:

نـــــەزەنـــد		دەروونـنــاس
(تارایەکی ڕەش)	←	(تارایەکی ناڵاو واڵا)
بگەڕێمەوە خاڵی سفر	←	بگەمە پۆپەی سەرفێرازی
بۆ سەرزەمینی منداڵی	←	بۆ باوەشە خۆشەکەی سەردەمی منداڵی
بگەڕێمەوە شاخی مشکە	←	بگەڕێمەوە شاخی مشکە
تارایەکی ڕەش بەسەر دەرگاکە دابدەم	←	تارایەکی زەردو سوور بەسەر دەرگاکە دابدەم
باخچەکە بە جاڵجاڵۆکان دەسپێرم	←	باخچەکە بە سێ براکەم دەسپێرم
پەنجەرەکان دا بخەم و	←	پەنجەرەکان دەخەمە سەر پشت و
بەدیار باڵای دارتووە پیرەکانەوە	←	بەدیار باڵای دارتووە نازدارەکانەوە
تەماشای لۆچی ڕێگاکان بکەم و	←	تەماشای ڕووی گەشی ڕێگاکان بکەم و
گوێ لە خوڕەی ناوبارە بگرم.	←	گوێ لە خوڕەی ناوبارە بگرم.
مشتێ خۆڵی زەمینی منداڵی	←	مشتێ خۆڵی زێڕینی زەمینی منداڵی
دەخەمە باغەڵم	←	دەخەمە باغەڵم
چاو لە بەردەکان دەتروکێنم	←	چاو لە بەردەکان دادەگرم
دەستەکانیان دەگوشم	←	دەستە موتفەرکەکانیان دەگوشم
ماڵئاوا، ماڵئاوا	←	خۆش هاتنەوە، بەخێر بێنەوە
تارایەکی ڕەش	←	تارایەکی هەزار ڕەنگ
بەسەر دەرگاکەدا دادەم	←	بەسەر دەرگاکەدا دادەم
وەك خۆر ناوا دەبم	←	وەك خۆر ناوا دەبم

لێرەدا (مشتەخۆڵی شاخی مشکە) پیرۆزترین و خۆشەویستترین و بە نرخترین شتە لە لای بەگیخانی، ئەمەیش وەڵامەکەی شاعیری مەزنی ئێراقی (محەمەد مەهدی جەواهیری ١٨٩٩ – ١٩٩٧)مان وەبیر دێنێتەوە کە لێیان پرسی: جیهانت پشکنیوە، کوێ خۆشترین بوو؟ ئەویش دەڵێ: زێدەکەم، نەجەف.

دەقی (تارایەکی ڕەش)، شاکارێکە، دوو زەمەن و دوو فەزای دژبەیەکی لێک دوور (سەردەمی منداڵی و ئێستا، شاخی مشکە و ئەوروپا) بەیەکەوە کۆدەکاتەوە، ئاوێنەبەندێکی ساف و بێگەردی دەروونی کچە کوردێکی لێ دروست دەکات، شووشەکەی ناخە و جیوەکەی وشەیە و چوارچێوەکەی فۆرم و هونەر و جوانکاری و ڕەوانبێژی شیعریی دەقەکەیە. دەقەکە شانۆ فۆرمە:

زمانەکەی مۆنۆلۆژە، تاوێ شاعیر و تاوێ ناخ دەدوێ.

شوێن: شاخی مشکە و جیهانە.

کات: سەردەمی منداڵی و ئێستایە.

کارەکتەرەکان: شاعیر، دەرگا، جاڵجاڵۆکە، پەنجەرە، دارتووە، ڕێگا، ئاوبارە، مشتێ خۆڵ، بەرد

گرێچن: با خۆر ئاسا، ئاوابم، بە باغەڵێک پڕ لە خۆڵی شاخە مشکە.

دارشتنەکەی تۆکمە و چڕە، وشەکان سادەن، کێشەکە کراوەیە، سەرواش لە پاڵ موزیکی ناوەوە، زرینگانەوەی خۆش و بیستراوی هەیە.

ئەمەیش تەواوی دەقەکەیە:

(تارایەکی ڕەش)
کاتی ئەوە هاتووە
بگەڕێمەوە خاڵی سفر
بۆ سەرزەمینی منداڵی
بگەڕێمەوە شاخی مشکە
تارایەکی ڕەش بەسەر دەرگاکەدا بدەم
باخچەکە بە جاڵجاڵۆکان دەسپێرم
پەنجەرەکان دابخەم و
بەدیار باڵای دارتووە پیرەکانەوە
تەماشای لۆچی ڕێگاکان
گوێ لە خوڕەی ئاوبارە بگرم.
مشتێ خۆڵی زەمینی منداڵی
دەخەمە باغەڵم
چاو لە بەردەکان دەترووکێنم
دەستەکانیان دەگوشم
ماڵئاوا، ماڵئاوا
تارایەکی ڕەش
بەسەر دەرگاکەدا دەدەم
وەک خۆر
ئاوا دەبم(٢١)

٤) شمشێری ژەهراوی زوڵمی پیاو و گەردنی ناسکی ژن:

The Poisonous Swords of the Man's Tyranny and the Woman' Fairness

هونەرمەندی ئینگلیزی (جۆی لینۆن John Lennon 1940 -) جوانی گوتووە: "کاری من وەک هونەرمەند و شاعیر گوزارشت کردنە لەوەی کە دەیبینم و هەستی پێ دەکەم، نەک وایان لێ بکەم هەست بەو شتانە بکەن. من نە وتاربێژی کڵێسا و نە سەرکردەم، من پارچە ئاوێنەیەکم ڕاستییەکانتان نیشان دەدەمەوە."

بەگیخانیش، وەک ڕۆشنبیرێکی هۆشیار و بەئاگا، لەو ڕاستییە تێگەیشتووە کە شیعرەکانی نە فەتوان، ڕەفتاری خەڵک لە قاڵب بدەن و نە مانیفێستی شۆڕشن جەماوەر ڕاپەڕێنن. ئەو دەیەوێ هاوارەکەی بگەیەنێتە پیاوانی کۆمەڵگا چەقبەستووەکانی کوردستان و ڕۆژهەڵاتی ناوەند، کە دەسەڵاتی نێرسالارییان، زاڵمانە ئەوانیان بۆ بەرژەوەند و لەزەتی خۆیان کردووەتە کۆیلە و دەیانچەوسێننەوە. هونەرکاری ئەو بۆ گەیاندنی پەیامەکەی، جوان شێوازی دەقەکان و بوێری گوتەکان و پەلراکێشانی ئەوانە بۆ بازنەی دایەلۆگ و بەخۆداچوونەوە. بە سەرە سووژنی زمانی تەربقکردنەوە و پەلار و تەنز و شکاندنەوە، دەیانوروژێنێ و ڕایان دەچڵەکێنێ.

بڕوانە چۆن لەم دەقە شیعرەی خوارەوەدا، باوەشێک کتێب دەخاتە بەردەمی پیاوان و پێیان دەڵێ بیانخوێننەوە شەرم لە پیاوەتی خۆتان بکەن، بە چاوی خۆتان ببینن چمان پێ دەکەن. (قەرەوێڵەیەکی تەنیا/ لەناو قاوشی بۆنساردی سەدەی بیست و یەک) هەموو ئەو جیهانە ڕازاوە و ئەو ژیانە پڕ خۆشییە و ئەو چارەنووسە گەشاوەیە کە پیاوان بۆ مێینەکانی نیشتمانەکەی خۆیان کردووەتە میرات. (قەرەوێڵەیەکی

تەنیا/ لە سەدەی بیست و یەک) ئارەقەی شەرمەزاری بە نێوچەوانی هێزی نێرسالاریدا دێنێتە خوارەوە، شاعیر لێرەدا بە تاکە وشەیەکی نەشیاو، ئەوان تەریق ناکاتەوە، تەنیا ڕیزبەندی چاکە و ژنایەتی خۆیانی بۆ بەیان دەکات. زرینگانەوەی زاراوەی (قەدەر) لەم دەقەدا، وەک دەنگدانەوەی هاواری ئەو ژنەیە کە بە نووکی شمشێر سینەی بێگەردی کون کون دەکەن، ئەم وشە ئەزەلی و ئەبەدییەی نێو فەرهەنگی کولتوورەکەمانە، چەندان سەدەیە ژنانی پێ شاباش دەکرێ، بۆیە ستایش نییە ئەگەر بڵێین هەر وشە و دەستەواژەیەکی ئەم دەقە، پەیامێکی شاراوەی بۆ خوێنەری بە سەلیقە پێیە.

دەقنووس لە بەشێکی چامەی (نمایشی ناخی من)دا دەڵێ:

دێمەوە سەر گۆی ئەدەب
وەرزی کولتووری ئەدەبی
ژنەکەی سەر منارەی شێرزاد حەسەن
هەلاڵەی عەتا نەهایی
دالیا سیراجەدینی بەختیار عەلی
دێنە زیارەتم و
هەریەکە شووشەیەک شروبی قوربانییبوون
لەناو زەرفی قەدەر
دەخەنە دامێنی قەرەوێڵەکەم
قەرەوێڵەیەکی تەنیا
لەناو قاوشی بۆنساردی سەدەی بیستویەک(٢٢)

***

باوەڕناکەم قەڵەمی نێرینەکان، بتوانن وەک قەڵەمەکانی ژن، ڕاستگۆیانە و واقیعبینانە گوزارشت لە ناخ و بوون و هزر و دیدی ئەوان بکەن. بڕوانە چۆن سەرەڕای سووک کردن و حەیابردنی (جەنگ)ەکان، ئەو ژان و موعانات و ئەشکەنجە دەروونیانە دەخاتە ڕوو کە تەنیا و تەنیا خۆیان، ژنان هەستی پێ دەکەن. لەو کاتەی ئێمەی نێرینە شەهیدەکان دەژمێرین، ئەوان بە شەهید بوونی ئەوان خەونە سەوز و پەمەییەکانی خۆیان لە گۆڕ دەنێن. ڕاز و نهێنی ئەو ڕستە و دەستەواژە شیعرییانەی ئەم دەقەی خوارەوە زۆر لەوە تاریکتر و سامناکترن کە لە خودی وشەکاندا هەستیان پێ دەکرێ، ئەوە هەر ژنە کە لە مانا و ڕاستی ئەو دارشتنانە تێ دەگات:

(ئازادی دەکەینە ژنێکی سۆزانی و/ ڕیسوای دەکەین/ ئێمە پۆلێ کچی هەرزەکار/ دۆڵی جەستەمان وشکهەڵاتوو/ دەمارەکانمان قرچەیان دێ/ قەفەسی سینگمان پڕە لە ڕیشۆڵەی ئاخ و/ مێشکمان کاس بە باڵەفڕکێ/ بە بێدەنگی لەبەر سێبەری براکانمان/ هەڵدەلەرزین/ چاوەڕوانی دەستێکی سپی دەکەین/ دێت و هەموومان کۆدەکاتەوە/ ئێمەش ئومێدەکانمانی پێوە هەڵدەواسین).

دەبێ چەندان ملیۆن ژن چاوەڕوانی قەڵەمە بوێرەکەی بەگیخانی بن و (ئەو بێدەنگییەیان) بشکێنێ.

چامەی (جەنگ) کە نزیکەی (٢٧٧) دێڕەشیعرە، ئەوەندەی وێنەی ژنە چەوسێنراو و غەدرلێکراوەکانی تێدا وێنا کراوە، ئەوەندە ڕووە ڕەشەکەی (جەنگ)ی تێدا ڕیسوا نەکراوە. ئەو چامەیە تارایەکە بۆ سەر سەری هەموو ئەو ژنانە دورواوە کە وەک ئەوانەی خۆمان بە کۆیلەکراون، ئەوجا لە ئەفغانستان، یان پیرۆ، یان سۆماڵ...تاد بن.

کە دەقەکە دەخوێنیتەوە، شاعیرت دێتە بەرچاو بە دەستێک کتێبەکەی گرتووە دەقەکەت بۆ دەخوێنێتەوە و بە دەستەکەی دیکەی دەسماڵێکی پەمەیی گرتووە سێلاوی ئەو فرمێسکانەی پێ دەسڕێتەوە کە بەسەر کوڵمە خەماوییەکەیدا دڵۆپ دڵۆپ شەونم ئاسا دێنە خوارەوە.

من وەک پیاوێک شەرم لەخۆم دەکەم، کە بەگیخانی بەم شێوەیەم دەبینێ و دڵنیاشم ئەو حەقیقەت دەڵێ.

چامەکە شاکارێکی نەمرە، زمانێکی تۆکمە و خەیاڵێکی بێ سنوور و ڕەوانبێژی و وێنە شیعری جوان جوان، کردوونیەتی بە پەیکەرێکی بالابەرزی نەمر ڕوخسار.

لە بەشێکی چامەی (جەنگ)دا ئەو دەبێژێ:

ئازادی دەکەینە ژنێکی سۆزانی و
ڕیسوای دەکەین
ئای
چ جەنگێکە ئەم جەنگە هاوڕێم
جەنگێ چەشنی هیچ جەنگێکی دیکە نییە
ئێمە پۆلێ کچی هەرزەکار
دۆڵی جەستەمان وشکهەڵاتوو
دەمارەکانمان قرچەیان دێ
قەفەسی سینگمان پڕە لە ڕیشۆڵەی ئاخ و

مێشکمان کاس بە باڵەفڕکێ
بە بێدەنگی لەبەر سێبەری براکانمان
هەڵدەلەرزین
چاوەڕوانی دەستێکی سپی دەکەین
ئەمجارە بەناوی شارستانییەت
دێت و هەموومان کۆدەکاتەوە
ئێمەش ئومێدەکانمانی پێوە هەڵدەواسین.(٢٣)

هەرچەندە لەم تۆمارکراوەی سەرەوەدا وشەی (دایک) نابینین، لێ هەموو ژنەکان، دایکن و هەموو کچەکان، کچی دایکن و هەموو منداڵەکان، زمانحاڵی دایکیانن و خودی شاعیریش هەر دایکە.

٥) دایک: خزمەتکارە جەرگسۆزەکەی خەون و مەرامەکانی پیاو:

The Mother; the Faithful Maid for the Man’s Dreams and Hopes

بەگیخانی شاعیر وا دەنووسێ: " تەنیا بە شیعر دەتوانین گوزارشت لەم دۆخ و سات و ئازار و پەنهانی و جوانییانە بکەین، بۆیە هەمیشە دەفتەر و قەڵەمێکم لە ناو جانتا و لە تەنیشت جێگای نووستنەکەمە، هێندێ جار لە کاتی ماشێن لێخوڕین لە کەنار جادە دەوەستم و دەست دەکەم بە نووسینی شیعرێک."(٢٤)

کەواتە هەر وشەیەک دەستخەتی ئەو ژنە بێ، دەبێ نرخ و پارسەنگی خۆی بۆ دابنرێت، چونکە ئەو بەیتبێژ و حیکایەتخوان نییە، بۆ کات بەسەر بردن و شۆخی، ئەوان داڕێژێت و ڕەنجیان بۆ بکێشێ. ئێستا ساتەکانی ئەو، شیعرن و شیعرەکانی ئاوێنەی بێگەردی ناخێکی بێ میکیاژ و بێ ڕتووشن. ڕەخنەکار (حەمە سەعید حەسەن) بەم دێڕانە گوزارشت لەو تەرزە شیعرانە دەکات و دەڵێ: " ئەو شیعرەی هەڵقوڵاوی ناخە، هەمیشە ژیانی لێ دەچۆڕێت و لەسەر زاران و لەناو دڵانە، وەلێ ئەو شیعرەی گوێڕایەڵی دەسەڵاتێکی دەرەوەی ناخی شاعیرە، مەگەر ئەنتیکخانە داڵدەی بدات."(٢٥)

یەکێک لەو لوغز و مەتەڵە ئاڵۆزانەی ئەو ژنە شاعیرەی سەرگەردان و وێڵ کردووە، بۆ دەبێ پیاوانی سەدەی ڕۆشنبیری و ئازادی، لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، وا غەددارانە ڕەفتار لەگەڵ ژنی ئێسکسووک و خزمەتکار و بەوەفا بکەن، لەکاتێکدا ئەوان بە هەموو شێوەیەک باوەشی ئەمەک و قەدرزانی بۆ پیاوەکان دەکەنەوە!

بڕوانە چۆن شاعیر قسەی دەستەخوشکەکانی دەکات، کە ڕەنگبێ ئەوان نە بوێری و نە توانایی گوزارشتی ئەدەبی باڵایان هەبێ بۆ دەربڕینی خەمەکانیان، لە چەند کۆپلەیەکی دیکەی چامەی (جەنگ)دا دەناڵێنێ و دەڵێ:

باکمان نییە کە دەبینە گۆرەویشۆر و دەرپێشۆر و
چێشلێنەر
کەزی کلۆڵی بێوەژنەکان دەهۆنینەوە
شانمان دەخەینە بن هەنگڵی باوک و دەیبەین بۆ
دەستشۆر
ناو گەڵیان دەشۆین و بەسەرماندا دەڕشێنەوە
کاتێ دەشکەون
دەیکەینە شین و
وەیلان دەبین(٢٦)

....

ئینجا کە پیاوەکان دەگەنە بەرەکانی جەنگ
پەککەوتە و بریندار و منداڵەکان بە ئێمە دەسپێرن
ئێمەی جەستەی سڕ بوو
چاوگ پەنگخواردوو
شانمان دەخەینە بن هەنگڵی باوکی پەککەوتە و
دەیبەین
بۆ دەستشۆر
برینی براکان تیمار دەکەین
جلی جەنگاوەرەکان دەدروویین
منداڵەکانمان دەبەینە مەکتەب و دڵنیا نین دەیانبینینەوە
دایکەکانمان لەبەر ئاگردانی شەرم چرووک دەبن
هەموومان بە نەوالی شارستانی
بە نەوالی شۆڕش و
نەوالی ئایەتولکورسی و
بە نەوالی ئازادی فریو دەخۆین(٢٧)

دیسان شاعیر داخی زۆری ئەوەیەتی کە دوای تێپەڕاندنی چاخەکانی (کۆڵەواری و کۆیلەیەتی)، پیاوەکان چەمکەکانی مافی مرۆڤ و ئازادی و لیبراڵی و دیموکراسی و سۆشیالیستی و... بۆ چەوساندنەوەی ژن وەگەڕدەخەن و شانازیشی پێوە دەکەن.(هەموومان بە نەوالی شارستانی/ بە نەوالی شۆڕش و/ نەوالی ئایەتولکورسی و/ بە نەوالی ئازادی فریو دەخۆین).

هەر لەم نموونەی سەرەوەدا، شاعیر نزیکەی (٢٠) لەو

ئیشوکارانە دەخاتە ڕوو کە هەر بەوان دەکرێن و بە شانازییەوە بۆ ئێمەی نێرینە ڕایی دەکەن. وشەکان زمانی ژنن، ئێمەی پیاو کەمتر پێیان ئاشناین، ئەمەش دروستیی وتەکەی (حەمە سەعید حەسەن) پشتڕاست دەکاتەوە.

تۆ لە دەروونشیکاری ئەم وشانە ورد بەوە، بزانە دایک چۆن دڵ و بیر و هۆشی هەموو دەم لە لای منداڵەکەیەتی و لە وڵاتی مین و بۆمبا و خەنجەر و شمشێر هەمیشە دڵی لەناو مستیەتی (منداڵەکانمان دەبەینە مەکتەب و دڵنیا نین دەیانبینینەوە).

وێنە شیعرییەکان ناسک و سادەن، بەڵام خەیاڵیان لێ دەچۆڕێتەوە و زوو خانەکانی مێشکمان جێ ناهێڵن. زمانی دەقەکە شیرینە، سیخناخە بە نۆتە و نەزمی گەرووی ژنانە، دەقەکە کێشەکەی واڵا و کراوەیە، بەڵام مۆزیکی وشە و برگەکان چریکە ئاسای بلبل چەهچەهەیان لە دووڕا دەبیسترێ: دە گوێ بۆ ئەم مۆسیقایە بە جۆشە شل کەن، بڕوانن برگە هارمۆنیایەک ئاوازەکان چ ئاهەنگێک سازدەکەن: (بر، بر/ کان، کان/ دە، دە، جە/ ین، ین/ جل، جە/ وە، دە، ڕە، کە/ ڕە، ڕوو/ گا، کا/ ٥ ن):

برینی براکان تیمار دەکەین

جلی جەنگاوەرەکان دەدروویین

دارشتن و قاڵب و قەلبی دەقە شیعرەکە، شایەتی دەدەن کە شاعیر لە سنعەتی شیعردا، وەستایەکی دەستڕەنگینە.

٦) (ژن – دایک) و من و تۆ:

The Woman - Mother and You and I

گەورە شاعیر و شانۆنووسی ئینگلیزی شەکسپیر، لە سۆنێتێکدا دەبێژی: " خەمی دڵت هەڵڕێژە، ئەو خەمەی قسەناکا، بەچرپەکانی جەرگت پارەپارە دەکا."(٢٨)

بەگیخانی دەمێکە وەک ژن و شاعیرێکی باخەبەر، درکی بەو ڕاستییە کردووە، بۆیە لاسایی ئەو ئەدیبە مەزنە دەکاتەوە و سینەی پڕ حەسرەت و پەنگری خۆییمان بۆ دەکاتەوە. ئەو (خەمەکانی) سینەی ڕەگەزی خۆی لە چوار لاوە دەخوێنێتەوە:

* خەمی چەوساندنەوەی ژن وەک ژن: هەرچەندە هەوڵدەین خۆمان بە دواوەی گالیسکەی شارستانیەتدا هەڵواسین، تاکو ئێستا هەر کۆیلەی زۆر لە دابونەریتە دارزاوەکانی سەدەکانی ناوەندین. ڕۆژ نییە ئەو جۆرە دەستەواژانە نەبیسن، وەک: حەمەژنانی و داوەشێیت، دەڵێی ژنی.

* خەمی چەوساندنەوەی ژن وەک دایک: لەکاتێدا بوون بە دایک دەبوایە پێگە و مەقامێکی باڵاتر بۆ ژن زامن بکات، لە کۆمەڵگای ئێمەدا بە پێچەوانەوە، دەیان (ژانی) نوێ و بەسفتوسۆتر دەخرێنە سەر قەڵاچنی خەمەکانی ئەو کائینە ڕوحسووکەڵەیە.

* خەمی چەوساندنەوەی ژن وەک مرۆڤ: ئەو مافانەی تاکی کورد لە جاڕنامەی مافی مرۆڤ تا ئێستا لێی بێ بەشن، ڕاستەوخۆ بەسەر سەری ژنانی کورددا دادەکرێن، لەو ڕوانگەیەوە کە ئەوان پێش ژن بوونیان مرۆڤن، واتە چەوساندنەوەکەیان دوو هێندەیە.

* خەمی چەوساندنەوەی ژن وەک ڕۆشنبیر: تا پتر چاوت دەکرێتەوە، وردتر و بە دیقەتتر کێشەکان دەبینی و بە سۆزتر پێیان دەتلێیتەوە، ئەمەش خەرمانە خەمێکی دیکە ڕوودەکاتە سەر خەمە دێرینەکانی شاعیری هەست ناسک.

"سەلمێنراوە کە پێوەندییەکی تۆکمە لە نێوان خەم و جێندەر (ڕەگەز) هەیە، "خەم دوو جۆرە شێوازی هەیە: شێوازی ژیرانە (Intelligent Style) کە کەسی خەمبار ئەزموون و گوزارشتی خۆی لە ڕێی دارشتنی ستراتیژێکی گونجاودا بەرجەستە دەکات – وەک شاعیرەکان، هەرچی جۆری دووەمە، ئامرازانەیە (Conjunctive Style)، کەسی خەمبار لە ڕێی کردەیەکی فیزیکی وەک گریان و فیغان و سەر لە هەشگرتن، پەژارەداگرتن و نائارامی و نیگەرانی خۆی دەنوێنی، ئەمەشیان لە ئەدەبدا ڕەنگدانەوەی هەیە."(٢٩)

با بە شیتەڵکاری دەقەشیعرێک، بزانین چۆن ئەم دەقنووسە شێوازی ژیرانەی لە دەربڕینی خەمەکانیدا تەوزیف کردووە. لێرەدا دایکێک قسەدەکات کە خۆی بە دایکی هەموو کچانی کورد و هاوشێوەکانیان دادەنێ. لە ناوونیشانی دەقەکەدا ئاماژە بە (لەیدی گرەی)(Lady Grey1530-1554) کراوە، کە لە سەدەی شازدەمدا بە بڕیارێکی پیاوانە بە پەردەپۆشی برایە بەر (گیوتین) و کوژرا. ناوونیشانەکە (پەردەی سەر ڕوخساری لەیدی گرەی)یە. بڕوانە لە شێوازی قۆستنەوەی ئەم ڕووداوە، چۆن شاعیر خۆی دەخاتە بەر ئەو (گیوتین)ـەو خۆی

دەکاتە قوربانی هەموو ژنانی ڕەگەزی خۆی. سەرنجدەن پێنج جاران جێناوی (من) دووپات کراوەتەوە، چەند جارێکیش وەک ئامرازی دیکە. (هەمان پەردەی سەر روخساری منە/ پەردەی کچێنی منە/ ئەوە هی من، هی فاتیمە، هی عائیشە و هی دوعاکان/ هەموو ڕۆژێ شتێک لە مندا دەکوژرێ/ هەموو ڕۆژێ بەشێک لە من دەمرێ). بوێری و جەسارەتێک لە نێو وشەکاندا خۆیان مەڵاس داوە، ترسی زۆران دەرەوێنێتەوە و پشتگیری بۆ گوتەکەی (Kotzker Rebbe 1787 - 1859) نیشان دەدات کە دەڵێ: "مردن دوژمن نییە، ترسانی بەردەوام لەو، دوژمنە."(٣٠)

ئامارەکانی کوشتنی ژنان لەسەر ئەو تاوانەی شاعیر ئاماژەی پێ داوە، ڕۆژ بە ڕۆژ (کێرڤەکەی) بەرەو هەڵکشانێکی ترسناکە، شێوازی کوشتنەکانیش دێ دڕندانەتر جێبەجێ بکرێن. (پەردەی کچێنی منە/ پەردەی شەرمە/ پەردەی حەیا/ هی ناموسە)، ئەمانە وشەی سادە و ساویلکە نین، بەڵکو وشەی تۆقێنەر و مەرگ و کارەساتن. نابێ ئەمەش وا بخوێنرێتەوە کە شاعیر دەروازەی ئیباحییەت والادەکات و هەموو نەریتەکان دەخاتە ژێر پێلاوی، چونکە زۆر لەو قوربانیانە بێ سووچ و قەباحەت پارەپارە دەکرێن و فیسیۆلۆژی جەستەیان وا خەڵق کراوە و (پەردەی کچێنیان بێ خەوشە).

دەقە شیعرەکە بە پاشخانی میتۆلۆژی دەوڵەمەندە و ئامێر و ئامرازەکانی کوشتنی گۆڕیوە و وێنەی هونەری زۆر جوانی تێدایە وەک:

لەژێر ئەم پەردانەدا
هەموو ڕۆژێ شتێک لە مندا دەکوژرێ
هەموو ڕۆژێ بەشێک لە من دەمرێ

لێرەدا شاعیر هەرچەندە ڕووی قسەکانی لە (لێدی گەرەی)یە، بەڵام بۆ ژنانی وڵاتەکەیەتی و پلار و توانجەکانیش ئاراستەی منی پیاو کراوە، چونکە من قاتیلە سەرەکییە ناسراوەکەی ئەو شانۆگەرییە تراژیدیایانەم.

بە کوردی و کرمانجی ژانی ژن وەک ژن و وەک دایک و وەک مرۆڤ و وەک ڕۆشنبیر، وەک مانگی چواردە لەم دەقەدا تریفەیان دێت، فەرموو ئەمە بەشێکی چامەکەیە:

ئەم پەردەیەی سەر ڕوخسارت، هۆ شاژنە لاوەکە
هەمان پەردەی سەر ڕوخساری منە
هی فاتیمە، هی عائیشە، هی دوعاکان
ژنانی وڵاتەکەم
پەردەی سەر ڕوخساری تۆ، هۆ شاژنە لاوەکە
پەردەی کچێنی منە
پەردەی شەرمە
پەردەی حەیا
هی ناموسە
ئەگەر هی تۆ بۆ ژێر چوونە گیۆتینە
ئەوە هی من، هی فاتیمە، هی عائیشە و هی دوعاکان
چەشنی زیندانێکی گەڕۆک
ژیانمان گەمارۆ دەدا
ئەشکەنجەیەکی ڕۆژانە
مەرگێکی لەسەرخۆ
ئەگەر تۆ یەکسەر بمریت
لەژێر ئەم پەردانەدا
هەموو ڕۆژێ شتێک لە مندا دەکوژرێ
هەموو ڕۆژێ بەشێک لە من دەمرێ(٣١)

٧) دایکە نەزەند (Mother Nazand):

(ئەمەندا ڕایت Amanda Wright) لە کتێبی (دوور لە خۆشەویستیی دایک)دا دەنووسێ: "دایکم چاوەکانی داخست و ڕەنگی لە سپییەکی مرواری بووە سوورێکی ئەرخەوانی، قاوشی نەخۆشخانەکە لە بێ دەنگیدا خنکا، تاکە دەنگ کە دەنگی دەدایەوە، نووزە و ناڵە ناڵی من بوو، کە تا ئێستا دوای چل ساڵ، هەر بەردەوامە."(٣٢)

هیچ کەسێک لەم هەسارەیەدا، ناتوانێ جێگەی دایک بگرێتەوە، لێ هێندێک نووزەی سەرەمەرگی دایک، تا ئەبەدییەت نابڕێتەوە. نووزەی نەزەند بەگیخانی وەک ئەوەی خاتوو (ئەمەندا ڕایت)، هەڵگری سیفەتی ئەبەدییەتە، ئەمەیش لە دوو ڕەهەندەوە: لە لایەک نووزەی دایکە بۆ دایک، مادام دایک کائینێکی نەمرە، دەنگدانەوەی ئەو نووزەیەش بە نەمری دەمێنێتەوە. لەلایەکی دیکەوە شیعری ئەو دایکانە نەمرە، ئەمەیش نەمری دووەم بە نووزەکان دەبەخشێ. خوێنەرێکی ساڵی (٢٠١٥) بە جوانی نووزەی ئەم دوو ژنە ئەدیبە دەبیسن.

ڕەنگ بێ لە قۆناغێکی تەمەندا، حەز و خەونی کچ، ئەوەبێ ڕۆژێ بێ و ببێتە دایک، لێ بوون بەدایک بۆ ژنێکی وەک نەزەند تاموچێژ و بۆنوبەرامەیەکی جیاوازیان

هەیە. ئەو کە سەیری ئەڵقەی پەنجەی خۆی دەکات، پەنجە باریک و ڕەقەڵەکانی دایکی دێنەوە بەرچاو و دەپرسێ، بۆ ئەو ئەڵقەیەکی مەعدەنیشی لە پەنجەکانی خۆی نەبینی. ئەو کە کراسێکی بەگوڵ دەبینێ دەڵێ بۆ هەر کراسی ڕەش باڵاپۆشی دایکم بوو، ئەو کە فڕێک لە پیاڵە چایەک دەدا، کتلییە ڕەشەکەی سەر سێکوچکە ئاسنەکەی باخچەی شاخی مشکەی وەبیر دێتەوەو هەزار و یەک خەیاڵ وەک پەلە هەور بەو ئاسمانەی وەردەکات، ئەم ژنە شاعیرە فەرهەنگی خەمی دایکە. گەر دەشپرسن: خەم چییە؟ " خەم: وزەیەکی فیزیکییە سەرچاوەکەی سۆز و سۆزدارییە، لە ئاکامی خۆخواردنەوە و هەستکردن بە جۆرە پەشێوی و پەژارەیەکی دەروونییەوە کە مۆتیڤەکەی حەزێکی قووڵە، سەرچاوە دەگرێ. خەمیش بۆ ئەم سێ مەرامەیە: بەردەوام بوونی ژیان دوای لەدەستدانی و کۆستی ئازیزان. خۆ ئاشناکردن بە واقیعێکی نوێ لە ژیانی خەمخۆردا و هەڵشێلانەوەی ئەو واقیعە تازەیە بە جیهانی خەیاڵاوی دەستگرە بۆ خۆگونجاندن و بەردەوام بوون لە ژیاندا."(٣٣)

"٥٠٪ ژن پتر لە پیاو خەم دەخوات."، "دەبێ جیاوازی لە نێوان دوو جۆرە خەم بکەین: خەمی دەروونی (Psychological Grief) کە لە جەستە و دەروونددا بە شێوەی پرسە و خەمگینی خۆی بەرجەستەدەکات و خەمی کۆمەڵگایی (Sociological Grief) کە لە زمان و ئاخاوتن و ڕەفتاری ڕۆژانە بەدی دەکرێت - وەک شێوازی سەرخۆشی لێ کردن."(٣٤)

لەم بەشەی دەقەشیعرێکدا، شاعیر چەند ڕەهەندێکی ئەم خەمە دەخاتە ڕوو و دەڵێ:

سەیری خۆت بکە ئەی خانمی خاترزان
تۆ سکپڕیت بە شیعر و
ڕوحت تژیە لە خرۆشان
تۆ ژیانت هەڵگرتووە و
بەم زووانە فۆرمێک لە دایک دەبێ
فۆرمێکی سفت و ساف
فۆرمێکی کامڵ
شێن پڕ لە هارمۆنی و هەیەجان(٣٥)

بەڵام لە بەشێکی دیکەی چامەی (بێگانە) بیرۆکەی ئەو (فۆرمە کامڵ)ـە جوانتر ڕاڤەدەکات و بێ شەرمتر خۆی دەدوێنێ وەک ژنێک کە دەبێتە دایک، بەڵام چ جۆرە دایکێک لە وڵاتێکی بێ دایکدا، ئەوەتا بە تووڕەیی هاواردەکات:

ئەوەتا لە سیمای ژنێکدا بەرجەستە بووم
جەستەیەکی سفت و سافم
بۆ ئامێزی فیرعەونەکان
بۆ فانتازیای ڕۆژهەڵاتناسان
بۆ مانەوەی کوڕەکانم من دەبمە شەهرەزاد
حیکایەتی میعراج بە یاد دەکەم
وەک میعراج.(٣٦)

تووڕەییەکە لە دەقی (نامەکانی سەردەمی تەم) دەگاتە ترۆپک و زۆر خراپ بەرووماندا دەتەقێتەوە، تەقینەوەیەک، کەسێتی و بەها و ڕەوشت و سیمای پیاوەتیمان دادەڕووشێنێ و یاخیبووانە دەبێژێ:

نامۆبوون
......
لەناو تەمی سەردەم دەبمە مارێکی قۆچدار
هەمیشە بێگانە
من نامۆم بە کات
بەشەپۆلە قوڕاوییەکانی نێوانمان
نامۆم بە شوێن
بەکەندرە بەردەڵانییەکانی کەنارمان
من نامۆم بە ئێوە.(٣٧)

(مارێ قۆچدار و شەپۆلە قوڕاوییەکان و کەندرە بەردەڵانییەکان) لە دەقەکەی سەرەوەدا، شوورە و قەڵایەک لە نێوان ئەو و ئێمەدا دروست دەکات، مەگەر هەر شوورە و قەڵاکانی چین شان لە شانی بدەن. هۆکارەکەشی، چەقبەستوویی ئەقڵی پیاوی کوردی و ڕەگی قووڵی زڕەداری کولتووری بێ بەر و دووبارە بوونەوەی وێنەکانمان لەسەر ڕووی ئاوێنەی تەڵخ و بەرغەداری شارستانیەتی هیچ بەبێ گۆڕانکاری. لەکاتێکدا ئەو شاعیرە دەخوازێ و تەمەننا دەکات: ئەقڵەکان کراوە و کولتوورەکان وزەبەخش و شارستانیەکەمان خۆشی و خۆشگوزەرانی و پڕ لە خۆشەویستی بێ.

ئاکام (Conclusion)

دەروونناسی ئەمەریکی خاتوو دوکتۆر (دۆرین ڤرجیو Doreen Virtue) دەڵێ: "گەر دەتەوێ داهێنانێک

بخوڵقێنی ژیان بگۆڕێت و هونەر نەمر بکات، ئەوە دەبێ لە پێشدا داهێنانێک بخوڵقێنی ژیانی خۆت بگۆڕێت و خۆت بکاتە بوونەوەرێکی لەیاد نەکراو. هونەرمەندە شەوبۆیە شەرمنەکانی سەر دیواران، بە دەگمەن سەرنج رادەکێشن و دەبنە مایەی یادگاری."(٣٨)

شۆڕبوونەوە بە ناو ئەو دەقەشیعرییانەی لە کۆمەڵەشیعری (پیاسەیەک لەگەڵ جۆن دۆن) تۆمارکراون، شیتەڵکاریی دەروونی بۆ قۆناغەکانی ئەزموونی شاعیر، ڕاستی ئەو گوتەیەی خاتوو(دۆرین ڤرجیو) پشتڕاست دەکاتەوە.

ناوونیشانی ئەو کتێبە و دەقەشیعرییەکانی، لێکۆڵینەوەیەکی بەراوردکاری لە نێوان شاعیریەتی نەزەند بەگیخانی و (دۆن جۆن)ی گەرەکە. لەم کتێبەدا (دۆن جۆن) تەنیا ناوونیشان نییە، ئەوانەی ئاشنان بە شیعری (دۆن جۆن) چەندان وێکچوون و دەقئاوێزانی لەنێوان ئەم دووانە دەدۆزنەوە. هەر وەک ئاماژەیەکی سەر پێیی، چەندان ناوونیشانی دەقەشیعرییەکان لێرەدا، کتومت لە کۆبەرهەمە شیعرییەکەی (دۆن جۆن)دا دەبینرێن. شاعیر لە ئامێزی شیعرەکانی ئەودا هەست بە جۆرە نەشئەیەکی خۆشی دەکات – خۆزیا ڕەخنەکارێکی ئینگلیزی زان ئەرکی ئەو بەراوردکارییەی دەگرتە ئەستۆ.

هەرچەندە (١٣٩) لاپەڕەی ئەم کتێبە بە چەندان ناوونیشان ڕازاوەتەوە، دەکرێ بڵێین: زمان و شێواز و جوانکاری و ڕەوانبێژ و هونەری شیعریی هەموو دەقەکان، یەک ڕوخسار و نەغمە و دەنگدانەوەیان هەیە. وشەکان تایبەتمەندی زمانی ئەو شاعیرە ژنە بەیان دەکەن و بۆنوبەرامەی (بنزاری کۆبیانی) بەڕەنگێکی کاڵ لێ دەبیسترێ.

شیعرەکان بە ئەفسانە و میتۆلۆژیا و فۆلکلۆر و کولتوور و پاشخانی ئەدەبی جیهانی دەوڵەمەندن. ئەوەی کە نەختێ تەمومژی لە تێگەیشتن لە دەقەکان دروست کردووە، ئەوەیە ئەو ناو و ناوونیشان و ئاماژانەی بۆ کەس و شوێن و ڕووداوەکانی دەرەوەی کوردستان کراون، هیچ پەراوێزیان بۆ نەکراوە، ئەمەیش دوو گرفت دروست دەکات، لەلایەک خوێنەری ئاسایی ناتوانێ بیرۆکە و وێنە هونەرییەکان هەرس کات، لە لایەکی دیکەوە لێکۆڵەر و ڕەخنەکار زۆر ماندوو دەبێ تا دەگەڕێتەوە سەر ئەو سەرچاوانە، بەتایبەتی کە ناوەکان بە ڕێنووسی کوردی دەنووسرێن.ئەوەی کە سەرنج ڕاکێشە ئەوەیە ئەم کۆمەڵە شیعرە، هی ژنە و هی دایکە، بۆ ژن و بۆ دایک نووسراون، بەڵام لە ژێر سێبەری هەر وشەیەکدا، چەند تیرێک ئاراستەی سینەی پیاو کراوە.

بوێریی لە ئاخاوتن بەزمانی ژن و جەسووری لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ئەقڵی پیاو، دوو خەسڵەتی بەرچاوی شیعرەکانن.

شاعیر زۆر زۆر خۆی ماندوو کردووە، بۆ بەنەمرکردنی دایک و دووبارە بەنەمرکردنەوەی سێ برا شەهیدکراوەکانی (نیهاد و نەوزاد و قوباد) و لە هیچ دەقێکدا شەهیدانی فەرامۆش نەکردووە.

دەکرێ شاعیر لە داهاتوودا، ئەم دەقەشیعرانە بکاتە سەرەتایەک بۆ گەڕان بەدوای دۆزینەوەی زمانێکی تایبەت بە خودی شاعیر، بێ گومان گەیشتن بە قۆناغی زمانی قوتابخانەی شیعری، ڕەنج و داهێنان و ئەفراندنی زۆری دەوێ.

هەرچەندە شاعیر لە چەند دەقێکدا، هونەرەشیعرییەکەی کردووەتە قوربانی پەیام و بیرۆکەکانی، بەگشتی دەقەکان باڵابەرز و جوان و شیکن.

دوو دیاردە زۆر سەرنجی خوێنەر ڕادەکێشێت: شاعیر زۆر بە گلەییە لە پیاو و زۆریش خەم لە ژنانی خوشکی خۆی دەخوات، بۆیە دەڵێ (من گۆڕستانم و پڕم لە مۆتەکە و خێو، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، دەجەنگم و دەبمە دەنگی ئەوانەی کە زمانیان بڕا و جەستەیان و کەللەسەریان گوللەڕێژکرا).(٣٩)

لە چاپی دووەمی ئەو کۆمەڵە شیعرەدا، پێویستە هەڵەکانی ڕێنووس و چاپ چاک بکرێنەوە.

وەک ڕەخنەکارێک وای بۆ دەچم، خوێندنەوەی شیعرەکانی نەزەند بەگیخانی بەبێ ئاشنابوون بە ژیانی ئەو ژنە، زۆر ڕەنگ و ڕوخساری دەقەکان کاڵ دەکاتەوە.

بەم دەقە شیعرەش بابەتەکەم قوفڵ دەدەم. شاعیر دەڵێ:

من تەنێکم لەقوربانی
پێستم پەڕ بە پەڕ هەڵدەدەنەوە
سەرم ئەنفال و
پشتم شەنگال و
دەستەکانم کۆبانێ و
ناوقەدم دەرسیم

سییەکانم پڕن لەگازی کیمیاوی
بە بێدەنگی جەستەم کەوڵ دەکەن
بەدەم سەربادانەوە مەلۆتکەی مەرگ لە ڕەحمم
دەژمێرن
لەم زەمەنی تەمە
کێ باوەڕ بەو هەموو جوانەمەرگییە دەکا ؟!(٤٠)

پەراوێزوسەرچاوەکان:

17- http://www.rudaw.net/sorani/opinion/culture_and_literature/06072017
١٨- پیاسەیەک لەگەڵ جۆن دۆن دا، نەزەند بەگیخانی، ل٧٨.
19- Laura Arens Fuerstein. PH, My Mother, My Mirror. New Harbinger Publicatio, Inc. Oaklanm , USA, 200, P 38
٢٠- س.پ. ل٧٣.
٢١- پیاسەیەک لەگەڵ جۆن دۆن دا، نەزەند بەگیخانی، ل٧٤.
٢٢- س.پ. ل٦٨
٢٣- س.پ. ل٣٠
24- http://www.rudaw.net/sorani/opinion/culture_and_literature/06072017
٢٥- هەفتەنامەی باس. ژ(١٧٤) لە ٢٠١٤/١/٢١ حەمە سەعید حەسەن.
٢٦- پیاسەیەک لەگەڵ جۆن دۆن دا، نەزەند بەگیخانی، ل٣٥.
٢٧- س.پ. ل٢٣.
28- MacbethbyWilliam Shakespeare548,869 ratings, average rating, 8,234 reviews
29- Terry L. Martin, Kenneth J. Doke, Men don’t cry, women do, P. 2
30- http://www.azquotes.com/author/54833-Menachem_Mendel_of_Kotzk
٣١- پیاسەیەک لەگەڵ جۆن دۆن دا، نەزەند بەگیخانی، ل٦٠ (گیۆتین: مەقسەڵە)
32- Without a Mother’s Love, Amanda Wright, Published by John Blake Publishing, London, 2016, P. 5
33- Terry L. Martin, Kenneth J. Doke, Men don’t cry, women do, P.14
٣٤- س. پ. ل١١٤.
٣٥- پیاسەیەک لەگەڵ جۆن دۆن دا، نەزەند بەگیخانی، ل٨٢.
٣٦- س. پ. ل١٠٨.
٣٧- س. پ. ل٩٩.
38- The Courage To Be Creative, Doreen Virtue, Published by Hay House UK Ltd, London, 2016, P. 124
39- http://www.rudaw.net/sorani/opinion/culture_and_literature/06072017
٤٠- پیاسەیەک لەگەڵ جۆن دۆن دا، نەزەند بەگیخانی، ل١٠٠.